

СТАНОВИЩЕ

от

доц. д-р Вероника Андреева Иванова , д.пс.

МУ-Варна

По отношение на заповед на ректора на ВСУ – Варна № 338 от 27.03.2025 г. за включване в научно жури за защита на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор“ на Лилах Шварц по научна специалност „Психология“, професионално направление 3.2. „Психология“, докторска програма „Обща психология“ на тема: „Влияние на новите членове на семейството върху отношенията между братя и сестри – изследване на диференциацията, родителските нагласи и уменията за разрешаване на конфликти“

1. Актуалност : Да се каже, че темата за семейните отношения е актуална, не би било съвсем точно. Това е тема, която постоянно вълнува широк кръг от специалисти и неспециалисти, и именно това прави толкова трудно оставането в научното поле, когато се пише по нея. Причините за това са много – от личния травматизъм на пишещите (и четящите) научните публикации по темата до твърде оскъдната литературна база и сериозни научни изследвания по общата тема за семейството и взаимоотношенията на отделните подгрупи в него. Това прави въпроса за актуалността неоспорим, но и поставя много въпроси за границите, докъдето „окото на учения“ може да прониква в тайните на семейните системи. Трябва да признаем, че трудовете на семейните психотерапевти, които работят с отделни казуси, са доста по-полезни и информативни от опитите тези толкова сложно преплетени взаимосвързаности и взаимозависимости да бъдат подложени на студен научен анализ. В този смисъл всеки опит в това направление е достоен за уважение, а настоящият труд в основата си стъпва на една чисто клинична теория, което има и предимства, и недостатъци.

В известен смисъл изследването на отношенията винаги съдържа в себе си елемент на ретроспективност, на трудност и за самите изследвани да диференцират актуалното взаимоотношение от спомена за него. Невъзможно би било и не се очаква да се търси

„чистота“ на експеримента; винаги трябва да се внимава за натрупванията на тези сложни вътрешни отношения на скрито или явно съперничество, които реагират при появата на нови партньори. Съперничеството, разбира се, е основно за родителската любов и внимание, като всяко дете се стреми да бъде единствено и да получи цялата обич и внимание. Новите партньори на братя или сестрата могат както да бъдат възприети като заплаха за отношенията между сиблингите, така и да извадят наяве забравени проблеми и конфликти – при всички положения динамиката е налице.

2. Характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа 195 страници, включва 7 таблици и 9 фигури. Библиографията съдържа 98 източника на английски език и иврит.

В началото е представен общ поглед върху проблема за изследваните взаимоотношения, тяхната значимост и се изказва предположение за евентуалната им промяна при появата на нови партньори на вече възрастните братя и сестри. Още тук се вижда и голямата комплицираност и трудност да се изгради експериментален дизайн – изследването на промяна при срезово, еднократно изследване поставя доста ограничения на изводите.

Поставен е важният въпрос с проучване ролята на взаимоотношенията между сиблингите за осигуряване на емоционална подкрепа в живота и на възрастния, и са изказани хипотези за динамиката на тези отношения при появата на нови партньори. Като фундаментална база за развитието на емоционалната регулация е представена теорията за привързаността. В основата си трудът разглежда проблем, поставен от Боуен, за стреса, който социалният и интимен живот на братята и сестрите внася във вече изградената семейна система, като по този начин ролята на различието е предизвикателство за илюзията за „семејна хармония“.

Представени са целите и изследователските въпроси, като става ясно, че изследването борави както с диадни отношения, така и с по-общите концепции на семейната терапия. Изведена е основната теза и хипотези по поставения проблем за влиянието на новите членове на семейството върху съществуващите отношения между братя и сестри. Разбира се, тук стои въпросът дали новите членове наистина променят тези отношения, или те просто правят видими и обострят съществуващите вече такива.

В методологията се използват както количествени, така и качествени данни. Авторът се стреми да представи един интегративен модел, свързващ теорията за привързаността, системните теории и теорията за социалното учене. Интегративен модел, който дава повече свобода на тълкуването, но и задължава към една всеобхватност на анализирането на поставените проблеми, която е недостатъчно представена. Желанието да се представи всеобхватна теоретична рамка не бива да е за сметка на задълбочаването на анализа. Трудността да се представи стабилна теоретична рамка е свързана, от една страна, с неясния статут на понятието семейна психология, която е обект на изследване от различни клонове на психологията – и на общата, и на социалната, и на възрастовата и детската психология, и на клиничната и психотерапевтична такава. От друга страна, самата теория на Боуен стъпва изцяло на клинична основа, понятията, които използва, търпят промяна във времето и често са метафорично-абстрактни, а не строго научни. Дисертантът стъпва върху системната семейна теория на Мъри Боуен, която в същността си е психотерапевтична теория, тоест, за да бъде поставена като основа на един научен труд, са необходими усилия да се обясни по каква причина е избран този модел и как той допринася за научното изследване. Концепцията на Боуен е представена като подкрепяща индивидуализма и диференциацията на Аз-а; в същината си идеите на Боуен не противопоставят автономност и свързаност. Използвано е неговото разбиране за поколенческата свързаност и предаване на модели на изграждане на взаимоотношения, както и за влиянието на социалния живот на членовете на семейството като фактор, изправящ съществуващата семейна система пред необходимостта да се обновява и разделя с илюзиите си.

По отношение на дизайна на изследването: методологичната структура на изследването е разработена в съответствие с изследователските цели и теоретичната основа. Целта е формулирана адекватно и е свързана с темата и основната насока на дисертационния труд. Задачите са оформени и съобразени с подпомагането на осъществяването на целта на изследването. Използват се както количествени, така и качествени методи, което е изискуемо от така поставените задачи за изследване. След дефиниране на взаимоотношенията брат-сестра се очертават като водещи следните аспекти: емоционална близост, сътрудничество, съперничество, конкуренция и конфликти.

В количествената част на изследването са използвани няколко методики, проучващи връзките между ключови психологически променливи: качеството на взаимоотношенията между братя и сестри, диференциацията на Аза, възприеманото родителско предпочитание и стратегиите за разрешаване на конфликти.

В качествената част на експерименталното изследване е направен анализ на полуструктурираните интервюта, провеждани с изследваните лица. Направен е своеобразен контент анализ, като са изведени ключовите теми, за които споделят изследваните лица.

Представените данни са обработени с адекватни на скалираните величини и разпределенията статистически методи. Представени са синтезирано данни от предишни проучвания по темата и обсъждане в контекста на съществуващата литература.

Изводите представляват обобщение на резултатите, като са включени и лимитиращите фактори, съпътстващи всяко прецизно изследване. Критично и адекватно са представени изводите и приносите, като фокусът е не толкова върху доказване на нещо ново по отношение на вече съществуващите теории, а по-скоро върху детайлизиране и задълбочаване на динамиката във взаимоотношенията между сиблингите, с отчитане влиянието на родителско-детските отношения.

Препоръки към дисертационното изследване.

Към дисертационния труд имам следните препоръки: препоръчва се да се представи по-ясна аргументация в позиция на автора по отношение на избора на една клинична в основата си теория, използваща повече метафорични, отколкото научни понятия. Осмисляне на регионалността на извадката като принос за изследване на конкретната общност и нейните национални особености с нейните специфични преобладаващите семейни системи, а не само като ограничение.

4. Научни и научно-приложни приноси.

Цялостно дисертационният труд дава основание за формулиране на следните научни и научно-приложни приноси:

1. Систематизирани са проблемите на отношенията между сиблинги в и тяхната динамика при промяна в семейната система на нуклеарното семейство.

Обоснована е необходимостта да се обърне внимание върху понятия, които са недостатъчно научно изследвани, въпреки тяхната универсална значимост.

2. Анализирани са различните теоритични модели, като е търсен интегративен подход.
3. Направено е проучване на проблема, по вертикалната ос на задълбочаване и детайлизиране на отношенията брат-сестра, в контекста на семейната система и поколенческите модели.
4. Интегрирана е качествена методика за анализ, чрез използване на полуструктурино интервю, което дава поле и за бъдещи модели за изследване на взаимоотношения и семейни системи.
5. Представеният модел на взаимоотношения има това качество, че ги описва като синтез и единствено не само на хармония, топлина, а представя и позитивната функция на диференцираното съперничество, за индивидуацията и себеутвърждаването на личността.

Авторефератът отразява изцяло съдържанието на дисертационния труд. Основните части от дисертационния труд са представени в четири публикации под формата на статии и доклади от национални и международни конференции.

5. Заключение

Дисертационния труд на докторанта Лилах Шварц , представлява задълбочено изследване на универсална в своята значимост, но трудна и недостатъчно проучена област на научното психологическото познание. Качествените методи на изследване обогатяват моделите, по които могат да бъдат изследвани семейства и взаимоотношения. Настоящият труд носи послание за необходимостта да се търсят пътища за изследване на семейните взаимоотношения, мислени като микро изображение на случващото се в общността, начините по които хората се свързват, диференцират и конфликтват в семействата си, са път по който могат да се търсят и методите за мирно съществуване и между големите общности.

Това ми дава основание да препоръчам на уважаемите членове на Научното жури, при успешна защита, да гласуват за присъждането на образователната и научна степен „доктор ” по професионално направление *Професионално направление 3.2 "Психология"*.

Варна
14.07. 2025г.
Иванова

Изготвил становището:
Доц. д-р Вероника